

Vrolijkheid in asielzoekerscentra

Onderzoek naar de mogelijke impact van activiteiten

reddingsboei
gewoon, een praatje maken
een leven op pauze
in beweging blijven
een stopteken recht voor je gezicht
ik kan er iets van maken

Ties de Ruijter, MSc | Sarah Haaij, MSc
In opdracht van Stichting de Vrolijkheid.

INHOUD

STICHTING DE VROLIJKHEID REDDINGSBOEI	5
CONTACT VERSUS ISOLATIE GEWOON, EEN PRAATJE MAKEN	7
AFLEIDING VERSUS SAAIHEID EEN LEVEN OP PAUZE	8
ONTWIKKELING VERSUS STILSTAND IN BEWEGING BLIJVEN	11
EIGENWAARDE VERSUS NIET GEZIEN WORDEN EEN STOPTEKEN RECHT VOOR JE GEZICHT	12
ZELFVERTROUWEN VERSUS SCHUCHTERHEID IK KAN ER IETS VAN MAKEN	14
ONDERZOEK IN PERSPECTIEF	17

STICHTING DE VROLIJKHEID REDDINGSBOEI

“DURVEN DROMEN GEEFT JE MENTALE VEERKRACHT”

In 1999 kwam ik met mijn familie naar Nederland toen ik 13 was. Vervolgens hebben we heel vaak moeten verhuizen. Vijf jaar lang heb ik verschillende centra meegemaakt, uiteenlopend van een tentenkamp tot een oude boerderij, een reeks caravans, een heel bungalowpark, of een oud ziekenhuis. Omdat dit je realiteit als kind is, denk je dat heel het Westen er zo uitziet. Mijn zusje was 9 en het was voor haar heel raar om uiteindelijk in een huis te wonen.

Het hele centrum wordt je huis, niet alleen je eigen kamer. Je doet waar je zin in hebt, zeker als je na je achttiende niet meer naar school mag; want je leeft voor het moment, in onzekerheid dat het elke dag zo kan zijn dat je weg moet. Dan komt de Vrolijkheid en vraagt je of je mee wilt doen aan een project. “Ja”, zeg je, “waarom niet? Ik heb toch niets anders te doen.” Zo biedt de Vrolijkheid je een reddingsboei en laat je proeven aan dromen, ambities en talenten. Je wordt benaderd als meer dan alleen een vluchteling. Durven dromen geeft je mentale veerkracht.

Kun je nog gewoon kind zijn als je leeft in asielzoekerscentra?¹ Wachtend... Als het aan Stichting de Vrolijkheid ligt wel. Zij organiseert activiteiten die de creativiteit stimuleren van kinderen en jongeren in asielzoekerscentra. Hier kun je lezen hoe hun leven er uit ziet en welke impact de activiteiten van de Vrolijkheid kunnen hebben. Dat laat zich maar moeilijk uitdrukken in cijfers want gevoelens, gedachten en niet-rechthoekige ontwikkelingen laten zich niet inschalen op een meetlat. Vandaar dat gekozen is voor het weergeven van verhalen.

De (voormalige) deelnemers aan activiteiten van Stichting de Vrolijkheid vertellen over de impact die ze hier zelf van ervaren.² Vertellers geven in verhalen de betekenis weer die ze hechten aan het gebeurde, ze koppelen hun beleving aan vermeende intenties en nawerkingen.³ Dergelijke verhalen bieden de gelegenheid om de verschillende manieren waarop gebeurtenissen beleefd kunnen worden een plekje te geven. Het zijn niet de volledige levensverhalen van individuen, het zijn verhaalfragmenten geordend op basis van ons onderzoek.⁴ De fragmenten zijn geselecteerd omdat ze in de ogen van de onderzoekers kenmerkend zijn, ze typeren een ervaring die we vaker in verschillende vormen zijn tegengekomen, of ze geven de (potentiële) impact van de Vrolijkheid op treffende wijze weer.

De fragmenten overlappen, spreken elkaar tegen; brengen een lach, een traan; boosheid en berusting; als een dialoog tussen verschillende ervaringen van min of meer hetzelfde.⁵ De lezer krijgt zo een beeld van iets dat zich grotendeels buiten ons gezichtsveld afspeelt: hoe groeien kinderen op die als vluchteling naar Nederland komen en welke mogelijke rol kunnen de aangeboden creatieve activiteiten van de Vrolijkheid daarin spelen?

De verhalen zijn gegroepeerd in hoofdstukken rondom vijf tegenstellingen tussen het dagelijks leven in een asielzoekerscentrum en de activiteiten van de Vrolijkheid, te weten: isolatie/contact, saaiheid/afleiding, stilstand/ontwikkeling, niet-gezien-woorden/eigenwaarde en schuchterheid/zelfvertrouwen. Deze thematiek vloeit rechtstreeks voort uit ons onderzoek en de tegenstellingen zijn grotendeels door jonge asielzoekers zelf benoemd.⁶ Het afsluitende hoofdstuk geeft een overzicht van de gevolgde stappen in dit onderzoek, een doorkijk naar hoe onze resultaten samenhangen met ander onderzoek en daaruit voortvloeiende suggesties voor de rol die de Vrolijkheid kan spelen. Wij wagen ons niet aan het trekken van algemene conclusies op basis van ons beperkte materiaal, maar het moge duidelijk zijn dat de mogelijke ‘bijvangsten’ van de activiteiten van de Vrolijkheid groot kunnen zijn.⁷ Voor de betrokken gevluchte gezinnen, voor de ontvangende Nederlandse samenleving, en vooral in het leven van de jonge vluchteling.

¹ Over het leven als vluchteling wordt regelmatig gepubliceerd, bijvoorbeeld door Francisco Cantú in de *Groene Amsterdammer* van 14 augustus 2013: ‘Op zoek naar beschutting’; later in uitgebreide Engelstalige versie verschenen op www.guernicamag.com/daily/francisco-cantu-refuge-part-one-reception/

² Alle namen zijn ter bescherming veranderd.

³ Zie: Czarniawska, B. (2004). *Narratives in Social Science Research*. Sage.

⁴ Onze methodiek van verhalen verzamelen is losjes gebaseerd op Davies, R. and J. Dart. (2005). *The ‘Most Significant Change’ (MSC) Technique, A Guide to Its Use*. CARE International.

⁵ Conform: Boje, D. (1995). *Stories of the Storytelling Organization: A Postmodern Analysis of Disney as ‘Tamara-Land’*. *The Academy of Management Journal*, 38 (4): 997-1035.

⁶ Een zogenaamd ‘emic’ perspectief, vanuit de onderzochte personen zelf en niet afgeleid uit bestaande theorie, in tegenstelling tot een ‘etic’ perspectief waarbij van buitenaf naar het te onderzoeken fenomeen wordt gekeken. Pike, K. (1967). *Language in relation to a unified theory of the structure of human behavior*. The Hague: Mouton.

⁷ Vrij naar: Twist, M. van en W.J. Verheul (2010). *Onvoorziene opbrengsten, Meer dan de tragiek van goede bedoelingen*. *B&M*, 37, nr. 4: 308-318.

CONTACT VERSUS ISOLATIE

GEWOON, EEN PRAATJE MAKEN

“VLUCHTELINGEN ZIJN NORMALE MENSEN DIE TOEVALLIG IN EEN VERKEERDE POSITIE ZITTEN”

De 25 jarige Munira is nu negen maanden in Nederland en kan zich de eerste weken in het azc nog goed herinneren. Ze voelt zich niet op haar gemak en door haar ervaringen is ze voorzichtig in het benaderen van nieuwe mensen. “Ik lag in bed, niet in staat om op iemand af te stappen. Na alle gebeurtenissen was ik zo bang voor wat mensen van me zouden vinden of dat ze over me zouden praten. Ik wist gewoon niet hoe ik me op moest stellen en liet het daar maar bij.” De angst voor de ander zit soms diep. Een praatje maken of contact zoeken met anderen, in of buiten het centrum, is niet voor iedereen even vanzelfsprekend.

ISOLATIE

Munira reageerde in eerste instantie ook niet op de Vrolijkheidmedewerkers die hun activiteiten promootten. “Gelukkig was daar tijdens huiswerkklass een Iraans meisje waar ik een band mee kreeg. Ze was een vrijwilliger van de Vrolijkheid en heeft mij toen meegenomen naar een jongerenavond. Langzaam kreeg ik een beetje door wie wie was, wat de Vrolijkheid deed en dat er dans- en schilderlessen waren. Ik liet het allemaal maar gewoon over me heen komen.” Het liefst observeerde ze de activiteiten van een afstandje en kreeg daar ook de ruimte voor. “Ik zat in een schelp die heel langzaam een klein beetje openging.” Het betekent veel, zeggen de jonge vluchtelingen, wanneer na aankomst in een opvangcentrum een ‘voor de verandering eens vriendelijk gezicht’ contact zoekt. In een bruin café, niet ver van de tijdelijke opvang zit de uitgeprocedeerde, 29-jarige Iba. Lachend beweegt ze mee op de Hollandse hitjes die de barman speciaal voor haar wat harder zet: “Van muziek word ik vrolijk ja, maar van mensen nog meer! Juist als je bent uitgeprocedeed dan is er niet veel, je verwacht helemaal niets en zeker geen contact. Daarom ben ik zo blij dat ik in de vijf jaar dat ik in Nederland ben door de Vrolijkheid toch mensen heb kunnen ontmoeten. Dat er altijd wel iemand is om gewoon een praatje mee te maken.” Een voormalige vluchteling uit Syrië vertelt over een project van de Vrolijkheid waarbij kunststudenten in acht weken samen met vluchtelingen een kunstwerk zouden gaan maken. Ook daar, zegt hij, stond het doorbreken van de isolatie voorop. Ter voorbereiding gaf hij een gastcollege aan de kunststudenten en merkte al snel dat ze behoorlijk zenuwachtig waren. “Ze zouden ieder aan een vluchteling worden gekoppeld. ‘Wat moeten we daar nou mee doen?’, was hun eerste reactie. Dus ik uitleggen dat vluchtelingen normale mensen zijn die toevallig in een verkeerde positie zitten. Ik zei: ‘Ze zitten niet echt te wachten op een kunstwerk, maar ze zitten meer te wachten op een goed contact’. Dat had ik zelf ook nodig in die tijd, als ik maar iets mocht doen, als ik maar bezig mocht blijven.”

CONTACT

Voor Ahmed zijn de Vrolijkheidactiviteiten vooral een manier om contact te maken. Of dat nu met kunst of sport gepaard gaat, maakt hem eigenlijk niet zoveel uit. Als hij zijn leven maar zoveel mogelijk op dezelfde voet voort kan zetten als thuis; met veel mensen en vrienden om zich heen. Hij doet overal aan mee, in zijn huidige azc maar ook op andere locaties. “Ik heb veel vrienden hier; Koerden, Afghanen, Iraniërs, alle soorten mensen. Hier hoeft je helemaal niet na te denken over waar iemand vandaan komt, alle mensen zijn hetzelfde. Echt waar, elke keer weer zie ik dezelfde mensen en culturen.”

Als drie oudere Afghaanse mannen de theerimte binnenkomen, maakt Ahmed een praatje met ze. “Ja”, zegt hij lachend in het Nederlands. “Ik zeg toch dat je hier veel leren kunt. Na vier jaar hier spreek ik nu ook al Afghaans en Arabisch.” Door al die activiteiten kent Ahmed overal mensen maar het onderhouden van die contacten blijkt niet altijd even makkelijk. “Het is jammer als je steeds weer moet verhuizen. Je komt hierheen, je maakt nieuwe vrienden en dan moet je weer verhuizen en weer nieuwe vrienden zoeken. Je mist ze, je wilt soms terug. Dat is moeilijk.”

Sommige jongeren hebben inmiddels al vijf opvangplekken gezien en geven aan hoe moeilijk het kan zijn om elke keer opnieuw te moeten beginnen. Daarom, zeggen ze, zijn de activiteiten van de Vrolijkheid een prettige manier om contacten te leggen en te leren en te ervaren wat het is om die contacten te onderhouden. Met zijn muziekgroep was Ahmed laatst nog te gast voor een optreden in een azc waar hij veel vrienden tegenkwam die hij in de afgelopen vier jaar weer uit het oog verloren had.

Nu is Ahmed 18 jaar en zit hij op het vmbo, waar hij elke dag zijn Nederlandse klasgenootjes ontmoet. Voor de meerderjarige asielzoekers is dat contact met de wereld buiten het azc niet zo vanzelfsprekend. Dan zijn de ontmoetingen en relaties binnen de centra nog belangrijker. De jongeren vinden het daarom veel waard dat ze niet alleen met mensen van officiële instanties zoals COA in contact komen, maar ook met de coördinatoren en stagiaires van de Vrolijkheid. Mensen die voor de verandering niet zo veel met je procedure te maken hebben, maar met wie je gewoon een praatje kunt maken en over ‘gewone dingen’ kunt kletsen. Tijdens haar wekelijkse naaclub geniet Iba van het contact met de andere vrouwen uit het centrum, de vrijwilligers van de Vrolijkheid en de culturele kennis die haar dat oplevert. “Door veel samen te doen, leer je zoveel over de ander. Tijd is bijvoorbeeld heel belangrijk hier, je moet altijd op tijd zijn. Als je niet kan moet je van te voren zeggen dat je niet kan komen. Als je in mijn land om negen uur een afspraak hebt, dan kom ik om half elf, daarvoor hoeft je niet te bellen.” Het zijn kleine voorbeelden, maar in het contact betekent het veel; het is het verschil tussen isolement en samen zijn.

EEN LEVEN OP PAUZE

“MET EEN STATUS VAN ASIELZOEKER BEN JE NOG NIET JE VERMOGEN OM PLEZIER TE MAKEN KWIJTGERAAKT”

“Een dag met een Vrolijkheidactiviteit brengt de dag in beweging”, zegt één van de deelnemers aan het begin van de dansworkshop in het azc. “Voor even heb je het gevoel dat er wat gebeurt in je leven in plaats van dat het stilstaat.” De 17 jarige danser is niet de enige voor wie de Vrolijkheid een onderbreking van de dagelijkse sleur betekent. De jongeren zeggen in hun eigen woorden uiteindelijk allemaal hetzelfde: de dagen in een asielzoekerscentrum zijn lang en saai en de activiteiten van de Vrolijkheid vormen dan een welkome afleiding. Naar de Vrolijkheid ga je omdat er die dag niets anders te doen is. Maar je gaat ook voor de gezelligheid, voor het ontmoeten van de ander en ‘om eens een keer vrolijke mensen te zien’.

SAAIHEID

Sanaz beschrijft haar periode in het azc met de lusteloosheid die haar in die begindagen ten deel viel. Sanaz: “Een gewone dag in het azc is lang. Je wordt wakker, realiseert je dat je niets te doen hebt en blijft dan maar zo lang mogelijk liggen. Er is die dag geen school of baantje waar je naartoe kunt. Je kijkt tv, ligt op bed en blijft zoveel mogelijk binnen omdat je je in het centrum nog niet op je gemak voelt. ‘s Middags kook je wat op het gemeenschappelijke fornuis en dan ga je weer terug naar je kamer. Je wacht af.” “Het is alsof je leven op pauze staat”, vat een voormalig asielzoeker dat gevoel samen.

Voor de 21 jarige Armin, die na veertien jaar zojuist een verblijfsstatus heeft gekregen, was de Vrolijkheid de manier om die pauze door te komen. “De Vrolijkheid heeft heel veel uren van mij in beslag genomen en dat is alleen maar goed geweest. Het is productief doden van tijd en dat heeft er voor gezorgd dat ik minder verkeerde dingen ben gaan doen.

Stel je voor: je hebt de hele dag voor jezelf, helemaal niets om te doen. Dan komt de Vrolijkheid met ontspannen en creatieve activiteiten en dan kun je daar je tijd in steken, jezelf een beetje ontdekken.” Op die manier zegt Armin, “laat de Vrolijkheid je proeven aan het leven”. Misschien waren niet alle activiteiten voor hem even zinnig, ze waren wel effectief in die zin dat ze hem “afleiding gaven van de dagelijkse stress”.

AFLEIDING

De Vrolijkheid brengt letterlijk wat vrolijkheid de azc-muren binnen omschrijft één van de jonge bewoners. “De mensen om je heen, de mensen die werken met Vrolijkheid hebben iets anders dan de mensen in het azc. Ze hebben vrolijkheid in hun hart, je ziet mensen vrolijk helpen en dat geeft je een ander gevoel. Als je niet blij bent op die dag, dan maakt het je blij. Even is er geen boosheid, dat geeft een goed gevoel.” Een dag met een Vrolijkheidactiviteit is een dag waarop voor veel jongeren de pauzeknop even wordt losgelaten.

Als het lukt de pauzestand te doorbreken komt er niet zelden een hoop energie vrij. De jongeren hebben zo allemaal hun eigen activiteit waar ze zich vol overgave op storten. Schrijven, dansen, rappen, boksen, wiskundige raadsels oplossen; elke dag en zoveel mogelijk. Bezig blijven betekent afleiding van de sleur en van de vaak moeilijke situatie in een asielzoekerscentrum. Als Sanaz zich realiseert hoeveel prettige afleiding de Vrolijkheid haar heeft bezorgd, wil ze dat ook voor anderen mogelijk maken.

Enthousiast haalt ze een exemplaar van het Vrolijkheid magazine Whats up? tevoorschijn. Een tijdschrift gemaakt door en voor meiden in de azc's. “Met het magazine willen we de andere meisjes in de centra inspireren”, zegt Sanaz opgewonden. “Ik weet uit ervaring dat de meeste maar een beetje op hun kamer hangen zonder iets te doen en zonder inspiratie. Net als ik in het begin ook was, zijn ze gedeprimeerd omdat ze al zo lang in een centrum zitten. In die toestand is het heel moeilijk om je levensvreugde te behouden.” Met dit magazine voor meiden tussen de 14 en 26 wil Whats Up aansluiten op de leefwereld van de jonge vluchtelingen en ze even uit die dagelijkse overpeinzingen wegtrekken.

“Als een meisje uit een ander azc het magazine leest en daarmee ook maar vijf minuten haar hele situatie kan vergeten, dan betekent dat heel veel voor mij.” Want, zo weet Sanaz: “Met een status als asielzoeker ben je nog niet je vermogen om plezier te maken kwijtgeraakt.”

IN BEWEGING BLIJVEN

“IN DE TIEN JAAR DIE MIJN PROCEDURE DUURDE, HEB IK LETTERLIJK STILGESTAAN”

Het grootste gedeelte van de asielperiode bestaat uit wachten. Maanden wachten of soms, jaren wachten. “Als je zoveel wacht”, weet een jonge twintiger die al vijf jaar hier is, “is het fijn om iets te doen, met jezelf of met andere mensen, zodat je even niet wacht. Dan vind ik het fijn om mijn hobby’s te ontwikkelen, mijn talenten. Want ook als je niet kan werken of in een moeilijke situatie zit, zoals ik nu, dan kan je je toch zeker wel ontwikkelen?” Voor haar betekende dat zanglessen volgen en voor het eerst op het podium staan. “Zo mooi”, verzucht ze, “als ik daar sta, dan ben ik zangeres, of ik nu hier blijf of toch naar Somalië moet.” Er is iets in beweging gebracht.

STILSTAND

“Je hebt geen plichten, je hebt geen taken, de hele dag is van jou en alles wat er voor zorgt dat jij je dag nuttig invult is verboden en mag niet. Je mag niet werken, na je 18e mag je niet naar school en wordt sporten te duur.” Armin kan het gevoel van stilstand nog gemakkelijk terughalen. Kijkend naar leeftijdsgenootjes in Nederland en in zijn thuisland werd die onbeweeglijkheid alleen maar sterker. “Je krijgt geen houvast om een succesvol iemand te worden. Het verschil met normaal opgroeiende kinderen wordt steeds groter. Het abnormale wordt normaal. Ik groeide weg van wat een normale maatschappij was. In de tien jaar die mijn procedure duurde, heb ik letterlijk stilgestaan.”

De kunst voor tiener Ahmed, is om door die stilstand heen te breken. Ahmed is een alleskunner, hij is bokser, muzikant, beatboxer, gitaardocent en sinds kort ook toneelacteur. Al sinds hij zich kan herinneren is hij altijd met van alles bezig. Het nietsdoen in zijn azc is dan ook niet aan hem besteed. “Ik kwam hier en er gebeurde niet veel, alles en iedereen stond maar een beetje stil. De jongens hingen rond en waren te lui om zelf iets te organiseren.” Hij werd er kriebelig van en besloot om via de Vrolijkheid de stilstand te doorbreken met iets waar hij zelf goed in is: boksen.

“De coördinator van de Vrolijkheid vroeg ons wat willen jullie? Ik zei, COA betaalt niets voor de jongens dus wat moeten ze de hele dag doen? Ik kan al boksen, ik kan kickboklessen geven. Als jullie handschoenen regelen kan ik met ze trainen en wat leuks doen.” Het liep allemaal niet zo snel als Ahmed graag had gezien. “Toen de handschoenen er na twee maanden nog niet waren ben ik gewoon met de lessen begonnen. De jongens vonden het leuk.”

Zes weken na de eerste les werd Ahmed overgeplaatst naar een ander azc. Vervelend voor de jongens die nu weer ander vermaak moeten zoeken, maar Ahmed zelf zit er niet heel erg mee, die blijft wel bezig. Boksen kon hij dan al, gitaarspelen nog niet, althans ‘niet goed genoeg’. Tijdens de muzieklessen van de Vrolijkheid leerde hij gitaarmuziek spelen, iets waar hij altijd al van droomde. “Ik wil zo graag, ik doe niets anders dan spelen. Elke week leert de docent me iets anders. Ik dank god dat ik hem ben tegengekomen.”

ONTWIKKELING

De drive om ergens goed in te worden, uit te blinken, ook al zijn de omstandigheden niet optimaal, is een belangrijke motivatie. Voor Erkan betekenen de Vrolijkheidactiviteiten een manier om zijn grootste passie voort te zetten. Net als bokser Ahmed is Erkan een jongen die zijn energie kwijt moet, die moet bewegen om niet tegen de muren op te lopen. Als kind deed hij al aan volksdans, Latin-dansen en later ook aan streetdance. Erkan: “Dans betekent voor mij heel veel, het is één van de belangrijkste dingen in mijn leven. Als ik stop dan voelt er iets mis. Als ik niet dans, als ik niet beweeg, dan voel ik me ziek. Ik kan emoties in de dans stoppen als ik niet zo blij ben, dan komt het eruit door dans. Het kost veel energie dansen, maar ik krijg er nog meer energie van terug.”

Toen Erkan van een klasgenootje hoorde dat er breakdancelessen werden gegeven in het azc, had hij er niet zo veel vertrouwen in. “Dat zal wel weer weinig voorstellen” was zijn eerste gedachte. “Ik geloofde niet dat er zo’n project kon zijn dat helemaal bij mij paste. Ik dacht dit kan niet, misschien is de docent heel slecht, misschien danst hij iets anders en denkt men dat het breakdance is. Maar uiteindelijk ben ik er heen gegaan en zag ik: dit is echt wat ik nodig heb. Ik heb er zo veel vrolijkheid van gekregen, ik kan niet uitleggen hoe goed dat was.”

Het valt op hoe bevredigend het voor jongeren is wanneer bestaand talent de kans krijgt om zich verder te ontwikkelen. Of ze nu in Nederland blijven of niet, een deel van de persoonlijke ontwikkeling kan ‘gewoon’ doorgaan en wordt niet gestremd. Net als bij Erkan en Ahmed geldt dat ook voor Sanaz. Ze schrijft al haar hele leven korte verhalen en vertelt hoe blij ze is dat ze via het Vrolijkheidtijdschrift Whats Up nu een plek heeft om die hersenspinsels te publiceren.

Tegelijkertijd leren veel jonge vluchtelingen ook nieuwe dingen bij de Vrolijkheid, ondernemen ze activiteiten die ze nooit eerder gedaan hebben, of ontdekken ze ongekende vaardigheden. Zo vindt de bokser zichzelf ineens terug op het podium in een toneelvoorstelling. Of ontdekt de studente tijdens de creatieve activiteiten hoeveel plezier ze beleeft aan het begeleiden van jonge kinderen.

Armin is door de Vrolijkheid gaan rappen. “Het begon allemaal met hele slechte rap-workshops. Ik was nog best jong en de Vrolijkheid begon net. Wij raptten eigenlijk allemaal al beter dan degenen die de workshops gaven. We hebben toen veel gelachen en zijn de tijd goed doorgekomen. Het was wel voor het eerst dat mensen serieus probeerden ons te helpen.” Toen Armin naar een ander centrum verhuisde en een gemotiveerde Vrolijkheidcoördinator trof, begon het allemaal te lopen. “De coördinator bood steeds weer nieuwe mogelijkheden: iets opnemen, een optreden, steeds een stapje verder. We zijn zelfs gevraagd om optredens te geven met een professioneel klassiek orkest. Eindelijk zat er vooruitgang in iets!”

EEN STOPTEKEN RECHT VOOR JE GEZICHT

“MET DE JONGERENRAAD HEB IK VOOR HET EERST HET GEVOEL GEKREGEN DAT ER IEMAND NAAR ME LUISTERT, MET ME MEEDENKT”

Je wordt wakker na je eerste nacht in een opvanglocatie en je denkt; ‘Wat doe ik hier, tussen deze mensen? Hier hoor ik toch helemaal niet thuis!’ Het is een gedachtegang die steeds weer terugkomt in de gesprekken met jonge vluchtelingen, oncomfortabel als ze zich voelen bij het label ‘asielzoeker’ dat ze is opgeplakt. De huisregels, de beperking van de keuzevrijheid en de uitzichtloze verhalen van leeftijdsgenootjes die hier al jaren blijken te wonen; het heeft effect op het gevoel van eigenwaarde. “Woon ik hier?” Vroeg een nu 22 jarige vrouw zich de eerste dagen constant af. Het contrast met het thuisland was groot. “Thuis zorgde ik voor mezelf, nu moest ik mijn hand ophouden en geld van de instituties aannemen. Er stond een groot stopteken recht voor mijn gezicht, ineens was ik een vluchteling, waardeloos.”

NIET GEZIEN WORDEN

Waardeloos, vindt ook de 21 jarige Alya haar situatie soms. Ze woont nu zes jaar in Nederland en alleen in het practicumlokaal van haar MBO-opleiding kan ze dat onbestemde gevoel even van zich afschudden. Alya: “In het azc weet ik niet waar ik aan toe ben. Maar dan ga ik naar school en daar kan ik leren. Daar kan ik zorgen dat ik een diploma haal waar ik iets aan heb, ook als ik straks terug naar mijn thuisland zou moeten.” Op school is ze net als alle andere studenten: “Op de fiets terug naar huis denk ik weer ow ja, dat is ook zo, ik woon in een azc en dan herinner ik me weer in wat voor een situatie ik nu zit.”

Dagen waarop de Vrolijkheid een activiteit organiseert kunnen haar maar gedeeltelijk opbeuren. Zittend tussen de werkstukjes en knutselbenodigdheden van de activiteitszaal probeert ze dat uit te leggen: “Kijk het blijft een Vrolijkheidsactiviteit, dus die is of hier of op een ander azc.” Zoekend naar woorden, gaat ze verder: “Een dag met de Vrolijkheid is wel leuk en gezellig, er wordt gelachen en zo maar ja, je ziet toch weer dezelfde gedachten van mensen. Je blijft nog steeds hier. Op school kan ik zeggen wat ik wil daar accepteren ze me gewoon. Hier in het centrum voel ik dat niet.”

Het gevoel geen invloed te hebben, niets te kunnen doen aan haar eigen leef- en woonsituatie werd minder toen Alya zich bij de Jongerenraad aansloot. Ook in een azc zijn er dingen, klein en groot, die je kunt doen, ontdekte ze. De Jongerenraad is door de Vrolijkheid in verschillende azc's opgericht en brengt jonge bewoners bij elkaar om hen een stem over de situatie in het opvangcentrum te geven. “Samen bespreken we dingen die we anders willen. De één heeft misschien iets te zeggen over het gezondheidscentrum en de ander wil wat doen aan de recreatieruimte of het speelplein; noem maar op. Dan verzamelen we alle punten en maken een afspraak met de manager van het centrum en praten er dan over, misschien dat zij dan iets voor ons kan doen.” Zo heeft een groep actieve jongeren het voor elkaar gekregen

om een jongerenruimte te openen. Zelf zou ze heel graag via de Jongerenraad iets organiseren om de recreatieruimte op te knappen en een manier vinden om het beter schoon te houden. “Het is een zootje nu!”, Alya leeft op als ze er over vertelt: “Met de Jongerenraad heb ik voor het eerst het gevoel gekregen dat er iemand naar me luistert. In ieder geval denkt er iemand met je mee, een volwassen persoon die zegt, misschien kun je het zus of zo aanpakken.”

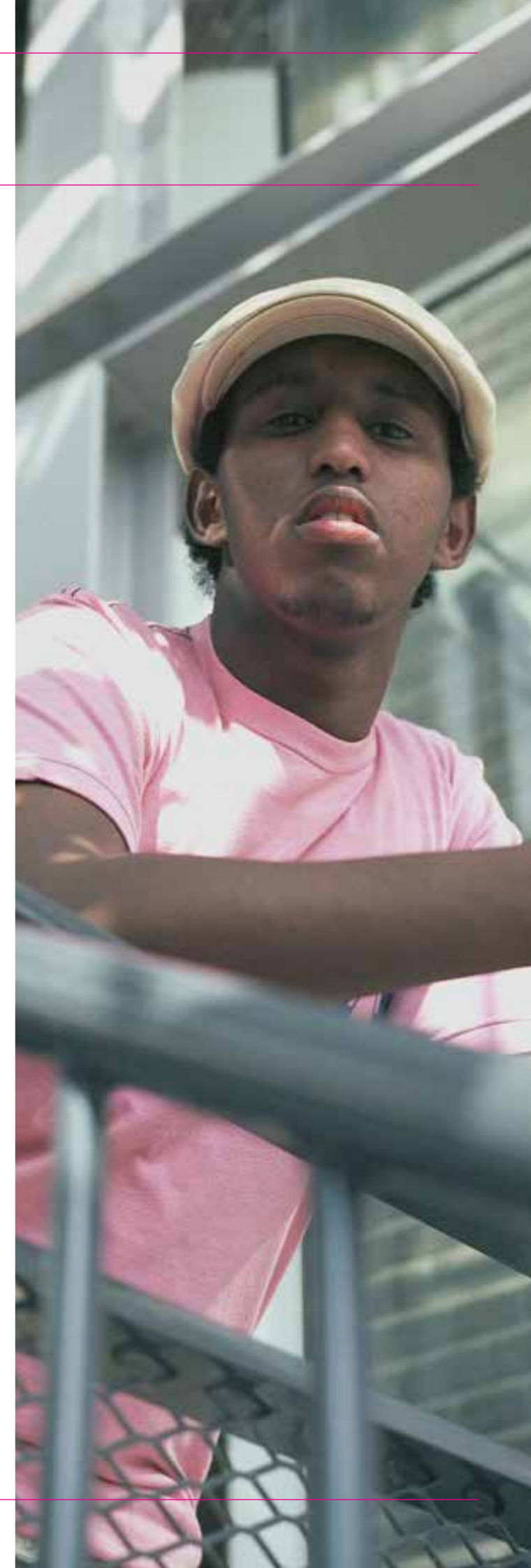
EIGENWAARDE

Een gewoon gesprek kunnen voeren met een andere (jong) volwassene op basis van gelijkwaardigheid, zonder dat die persoon je als ‘case’ ziet, dat blijkt een belangrijke ervaring voor de jongeren. Sanaz kon maar moeilijk accepteren dat ze met haar komst naar Nederland niet alleen de nagestreefde vrijheid maar ook de status van asielzoeker verloor. Met het Vrolijkheidsproject Meeting Point kreeg ze het gevoel terug iets voor andere mensen te kunnen betekenen. “Het idee van Meeting Point is dat wij als vluchtelingen veel ervaring hebben met het maken van grote levensbeslissingen op zeer jonge leeftijd. Die ervaring kunnen we gebruiken om anderen te inspireren en mensen te helpen bij het maken van moeilijke keuzes.”

De jongeren worden als ‘life coach’ in gesprek gebracht met deelnemers van een coaching traject. Mensen uit het bedrijfsleven bijvoorbeeld of ambtenaren; een gesprek met jongeren met een vluchtelingachtergrond is onderdeel van die training. “Mensen van 40 komen soms levensvragen tegen waar wij een andere kijk op kunnen geven. Zal ik nu wel of niet die andere baan nemen? Kies ik voor mijn familie of voor mijn werk?” Het project gaat dus eigenlijk nog een stap verder door de ervaring van de jonge vluchtelingen juist als een kracht in te zetten. Na een gesprek met een verlegen ambtenaar beurde Sanaz zelf ook op. “Hij liet me weten dat ik voor een grote verandering in zijn denken had gezorgd. En ik vond het prachtig, zo fijn om te zien dat ook ik het in me heb om andere mensen te inspireren.”

Soms is het ‘eye opening’ gevoel wederzijds. Een andere Meeting Point deelnemer, Erkan, vertelt hoe zijn gesprekspartner aangaf dat Erkan op een agressieve toon het gesprek aanging. “Hij zei ook ‘ik snap het wel door je situatie, dus het is geen probleem’. Maar het is goed dat hij het tegen me heeft gezegd. Ze zeggen wel eens dat als je praat, je jezelf niet hoort en ziet. Maar hij heeft mij geholpen om mezelf te zien en te horen. Nu probeer ik om niet zo agressief te zijn.” Soms vindt Erkan het wel vervreemdend om als tiener een man of vrouw van in de veertig levensadvies te geven, dan realiseert hij zich nog sterker hoe anders zijn leven gelopen is. “Mensen zeggen tegen me, je praat als iemand van 30. En ik voel me vaak ook jaren ouder dan ik ben. Soms voelt het goed als ze dat zeggen en soms voelt het minder goed, dan is het wel veel al die ervaring en al die gebeurtenissen.” Ook Armin noemt zowel de Jongerenraad als Meeting Point als belangrijke activiteiten van de Vrolijkheid waar

hij ‘social skills’ heeft kunnen ontwikkelen. Nu voelt hij zich in staat om te bemiddelen bij ruzies tussen andere jongeren, onderhandelt hij als een soort vakbondsman met de locatiemanagers (bijvoorbeeld om een jongerenruimte te realiseren) en verdiept hij zich in filosofie. “Wat de Vrolijkheid doet heeft mij keuzes gegeven om heel veel te leren. Ik heb het gebruikt om mezelf te laten groeien. Ik communiceer beter en ik ben slimmer geworden.”

IK KAN ER IETS VAN MAKEN

“IK HEB GENOEG ZELFVERTROUWEN OM AAN TE GEVEN WAT IK WEL EN NIET WIL”

“Ik kom uit een land waar ze al het goede uit je zuigen: je zelfvertrouwen, je gevoel van veiligheid, je vertrouwen in de ander. Als je net hier bent geloof je nog niet dat het in een ander land met andere mensen zó anders zou kunnen zijn.” De onzekere situatie van jonge asielzoekers maakt een gevoel van zelfvertrouwen niet vanzelfsprekend. Dat gevoel moet soms van heel ver komen en dan komt een beetje hulp goed van pas.

SCHUCHTERHEID

“Vroeger schaamde ik me 80 procent van de tijd om te spreken”, herinnert Erkan zich. Toen hij met de Vrolijkheid een hele groep jongeren door een museum mocht begeleiden, kwam daar langzaam verandering in. “Dat was heel spannend, ik had nog nooit een rondleiding gegeven. Al helemaal niet aan Nederlandse leerlingen van school, van een andere cultuur.” Het gaf een goed gevoel iets te vertellen te hebben dat ook andere jongeren boeit. “Ik zei niet ‘ik spreek niet zo goed Nederlands’. Ik heb gezegd ‘als ik iets uitleg en jullie snappen het niet, zeg het gewoon’. Ze vonden mij en mijn verhaal heel leuk.” Nu gebruikt Erkan die ervaring als hij op school een presentatie moet geven en heeft hij meer zelfvertrouwen om voor een groep te staan.

Voor Munira duurde het even voordat ze zich open durfde te stellen, contact kon maken en langzaam het vertrouwen in ‘de ander’ weer hervond. Uiteindelijk was het tijdens een Vrolijkheidactiviteit dat ze haar persoonlijke verhaal, dat wat haar belette om contact te maken, ook aan haar nieuwe vrienden in het azc durfde te vertellen. “Voor een museumproject moesten we allemaal een persoonlijk voorwerp kiezen om over te praten. Ik had mijn geboortecertificaat meegenomen en wilde praten over vrouwenrechten. ‘Waarom je geboortecertificaat?’, vroegen ze. En toen heb ik het maar verteld, dat ik als man geboren ben en dat ik veel heb meegemaakt en in mijn land voor vrouwenrechten heb gevochten. En iedereen lachte naar me en ze waren zo trots dat ik het gedeeld had!” Munira kan nog nauwelijks geloven dat het zo is gegaan. “Als de begeleider me niet zoveel had gesteund dan was ik nu geen stap verder geweest. Eindelijk is het verhaal eruit en kan ik mijn nieuwe vrienden gewoon aankijken.”

“Doordat ik mijn verhaal bij de Vrolijkheid kwijt kon heb ik meer zelfvertrouwen gekregen. Genoeg, om mijn verhaal over seksualiteit en transgender ook tijdens een project met Nederlandse leerlingen te delen”, vult Munira aan. “Die dag was ik kapot van de zenuwen, bang voor de reacties die ik zou krijgen. Maar het was fantastisch, iedereen was zo ‘zacht’. Een ongelooflijke opluchting.” Inmiddels heeft ze genoeg vertrouwen opgebouwd om het verhaal vaker te delen, en is ze in gesprek met Amnesty International. “Ja, nu kan ik het verhaal keer op keer vertellen. Maar om het trauma werkelijk te helen is nog veel meer tijd nodig. Ondertussen doe ik mijn best om hier te aarden.”

Ook andere activiteiten van de Vrolijkheid helpen om over schuchterheid heen te komen. Een voormalige vluchteling herinnert zich het zomerkamp dat hij begeleidde waarbij een groepje jongeren door de Vrolijkheid werd meegenomen voor een weekendje weg uit het azc. In een paar dagen zag hij de deelnemers opbloeiden. “Tijdens de zomerweek van de Vrolijkheid gingen we samen koken, eten, afwassen, muziek maken bij het kampvuur en waren er overdag allerlei workshops. Kortom: even vergeten dat je vluchteling bent. Dat heeft de deelnemers wel geraakt, ze zijn anders gaan denken over het leven. Ik herinner me een extreem verlegen jongen die na de zomerweek is opgebloeid en veel meer contact is gaan maken: ‘Ik schaam me niet meer zo erg, ik voel me iets vrijer’. En een ander die zei dat hij vergeten was hoe hij moest lachen, maar zo hard moest lachen deze week, dat hij moest huilen.”

ZELFVERTROUWEN

“Zelfvertrouwen? Dat haal ik eigenlijk vooral uit dingen die ik nu meemaak. Dat is meer dan de meeste meisjes van mijn leeftijd.” Alya kijkt bedenkelijk voor zich uit. “Nee, weet je wat mij nu echt het gevoel gegeven heeft dat ik er zelf wat van kan maken, het zomerweekend van de Vrolijkheid. In dat weekend heb ik veel mensen gezien die ook veel hebben meegemaakt en die hier nog veel langer wonen dan ik. De begeleider woonde al vijftien jaar hier en heeft pas na twaalf jaar een verblijfsvergunning gekregen. Dat gaf mij zelfvertrouwen.” Een begeleider die weet wat je doormaakt, die je situatie begrijpt en als voorbeeld kan dienen, dat was voor Alya belangrijk. “Voor de manier waarop ze tegen me praatten. Ze zeiden tegen me, ‘je moet gewoon doorzetten en leven en op je studie focussen, vooral niet opgeven.’ Dat heeft mij veel geholpen. Alles voelt misschien iets minder hopeloos nu.”

De waardering van een publiek kan het verschil maken tussen jezelf onzichtbaar voelen of bijna blaken van zelfvertrouwen. Tijdens zijn langdurige asielprocedure kwam de 27 jarige Yassine in aanraking met het theater. Yassine: “Door de Vrolijkheid heb ik voorstellingen gespeeld en ben ik aangenomen bij een theatergroep en later op de toneelacademie. Nu werk ik als acteur en theatermaker. Dat was geen duidelijke keuze van mij, het kwam vanuit de coördinator van de Vrolijkheid. Eerst vroeg hij of ik workshops wilde geven en later of ik mee wilde doen aan een voorstelling. Er was niet veel keuze, maar ik mocht iets doen, voelde me minder nutteloos. Na de première van de eerste voorstelling kregen we applaus, dat was magisch, niet het spelen zelf, het applaus! Voor het eerst wordt er voor jou geapplaudisseerd, terwijl je jezelf als niet meer zag dan een vluchteling. Eindelijk word ik gezien, niet als vluchteling, maar als acteur. Het wordt gewaardeerd wat ik doe. Het is niet langer zo dat ik de hele dag op het centrum zit en niemand weet dat ik besta. Als acteur word ik volledig geaccepteerd met heel mijn geschiedenis, eindelijk kan ik iets doen met mijn

leven. Het is de Vrolijkheid die me de zet gegeven heeft om te ontdekken hoe ik me vrij kan voelen.”

Vertrouwen hebben in jezelf en in je eigen beoordelingsvermogen, het komt natuurlijk niet alleen van pas op een podium of zomerkamp. Net zoals Erkan nu zonder schaamte voor zijn klas staat, kan Namir door alle ervaringen in Nederland en bij de Vrolijkheid beter voor zichzelf opkomen. “Laatst hadden we weer eens bezoek van een functionaris van de gemeente”, vertelt ze. “Het eerste wat hij van me wilde weten was mijn vluchtverhaal. Ik antwoordde dat ik hem dat verhaal helemaal niet wilde vertellen. Hij was oprecht verbaasd; ‘waarom niet?’, vroeg hij. ‘Omdat ik je helemaal nog niet ken.’” Het was niet de eerste keer dat een bezoeker plompweg naar haar verleden informeert, elke keer weet Namir er iets beter mee om te gaan. “Kijk, vier jaar geleden had ik waarschijnlijk direct antwoord gegeven maar nu weet ik van de activiteiten hier dat je in Nederland ook ‘nee’ kunt zeggen. Ik heb genoeg zelfvertrouwen om aan te geven wat ik wel en niet wil.”

ONDERZOEK IN PERSPECTIEF

Dit onderzoek naar de mogelijke impact van de activiteiten van Stichting de Vrolijkheid, waarvan de resultaten in de vorige hoofdstukken uiteengezet zijn, viel uiteen in twee fasen. In de eerste fase hebben vrijwilligers van de Vrolijkheid een uitvoerige vragenlijst doorgenomen met eenentwintig jonge vluchtelingen en zeven van hun ouders.⁸ De meeste respondenten namen iedere week deel aan activiteiten van de Vrolijkheid en wisten gemiddeld meer dan vier verschillende van dit soort activiteiten te benoemen. Daarnaast is een vergelijkbare vragenlijst ingevuld door zeven activiteitenbegeleiders, acht medewerkers van asielzoekerscentra en vijf externe contacten, onder andere van scholen waar de kinderen heen gaan. Daarom kan gezegd worden dat de vragenlijst is voorgelegd aan ervaringsdeskundigen die konden vertellen over hun beleving van de Vrolijkheid.

In deze eerste fase zijn onder andere open vragen gesteld als: "Wat heb je aan de Vrolijkheid gehad dat echt belangrijk voor je was? Kun je vertellen waarom?" en "Kun je vertellen hoe je denkt dat je leven eruit had gezien als je niet had deelgenomen, of had kunnen deelnemen, aan activiteiten van Stichting de Vrolijkheid?". Uit de antwoorden vielen reeds de vijf tegenstellingen uit de vorige hoofdstukken op te maken, die dan ook de basis voor de tweede fase vormden.⁹

Voor dit vervolg zijn acht wat oudere (voormalige) deelnemers aan de activiteiten van de Vrolijkheid geselecteerd, die met wat meer (zelf)reflectie konden terugkijken op de impact daarvan in hun leven. Met deze tweede fase respondenten hebben we diepte interviews gehouden aan de hand van een uitgebreide lijst met open vragen op de vijf thema's. Als onderzoekers zijn we daarvoor meerdere malen in diverse asielzoekerscentra geweest, als ook bij voormalige vluchtelingen thuis. Uit de verhalen die dit opleverde hebben we de huidige karakteristieke selectie gemaakt, die zowel de interviews als de resultaten uit de eerste fase representeert.

In opdracht van Stichting de Vrolijkheid is eerder onderzoek gedaan naar verhalen van bewoners van asielzoekerscentra in Nederland over hoe zij in het leven staan.¹⁰ Dat onderzoek brengt de verhalen onder in drie dimensies: het alledaagse leven, sociale verbindingen en de eigen belevingswereld. Hetzelfde onderscheid blijkt ook in onze resultaten relevant, al hebben we voor een andere indeling gekozen. Isolatie, saaiheid en stilstand lijken gerelateerd aan het alledaagse leven, waar contact, afleiding, niet gezien worden en schuchterheid verwijzen naar sociale verbindingen en waar ontwikkeling, eigenwaarde en zelfvertrouwen zich meer op het vlak van de zelfbeleving afspelen. Dit wil zeggen dat in alle drie de dimensies impact ervaren wordt van de activiteiten van de Vrolijkheid, zoals blijkt uit de hier weergegeven verhalen.

Nog lopend onderzoek wijst op de verwachtingen onder de activiteitenbegeleiders van de Vrolijkheid over dergelijke impact.¹¹ Zij lijken zich in te zetten met vijf intenties: een gezicht geven aan vluchtelingen, een brugfunctie vervullen naar de buitenwereld, een gewone kindertijd met plezier creëren, compensatie bieden voor het gevoel

in de wachtkamer te zitten en een rolmodel als voorbeeld geven. Ook hier is weer een opmerkelijke overlap met de beleving van de deelnemers aan de activiteiten zelf die in dit onderzoek beschreven is. Deze samenhang zou als volgt schematisch voorgesteld kunnen worden:

ALLEDAG	VERBINDING	BELEVING	
Isolatie	Contact		brugfunctie
Saaigheid	Afleiding		wachtkamer
Stilstand		Ontwikkeling	rolmodel
	Niet gezien worden	Eigenwaarde	kindertijd
	Schuchterheid	Zelfvertrouwen	gezicht

Door de beleving van haar activiteiten zo in kaart te brengen, wordt ook duidelijk dat de Vrolijkheid niet alleen belangrijke impact kan hebben in het leven van jonge vluchtelingen, maar ook een bredere maatschappelijke rol vervult. Met de brugfunctie, het uit de wachtkamer halen en gezicht geven aan vluchtelingen naar buiten toe oefent de Vrolijkheid gecontroleerde invloed uit op de mobiliteit en het gedrag van vluchtelingen. Iets wat gedurende de asielprocedure, wanneer de Vrolijkheid haar activiteiten aanbiedt, vanuit meerdere invalshoeken gewenst is. Zo worden mogelijk psychische klachten, onaangepast gedrag en verdwijning in de (illegale) anonimiteit vermeden. In plaats daarvan blijkt uit de verhalen dat de Vrolijkheid, met het bieden van een normalere kindertijd met rolmodellen om na te streven, jonge vluchtelingen een toekomstperspectief biedt, ongeacht waar ze zich na afloop van hun procedure hervinden.

⁸ Verspreid over zes verschillende asielzoekerscentra, negentien zonder en zeven met verblijfsstatus (twee onbekend).

⁹ Deze thematiek is weliswaar nog wat aangescherpt in de vervolginterviews maar vindt een brede basis onder de respondenten in de eerste fase, zowel deelnemers als begeleiders.

¹⁰ Holder, F. ten en M. de Boer (2012). Kleine stappen van grote betekenis, een nieuw perspectief op humane opvang van asielzoekers. De Werkelijkheid / Stichting de Vrolijkheid Amsterdam.

¹¹ Zoals gepresenteerd tijdens een seminar in oktober 2013 door Robert Larruina, MSc en prof. dr. Halleh Ghorashi van de Vrije universiteit Amsterdam.

Mogelijk gemaakt door

EVI, ruimte voor
innovatieve projecten

Nationale Stichting ter Bevordering van Vrijheid
Singel 46-48, 1015 AB Amsterdam
T 020 6273287
F 020 6273657
info@vrijheid.nl
www.vrijheid.nl
giro 944.11.16

